

11. Lokalkultur er kvindekultur i Veggefjord

AV LISBET HOLTEDAHL

Indledning

Dette kapitel er en analyse af et bygdesamfund i rask ændring.¹ Artiklen har til hensigt at klarlægge, hvorledes kvinder og mænd i de sidste årtier gør den voksende kontakt med omverdenen relevant i forhold til sambygningerne. I den periode, som analyseres, er det særlig enkelte kvinder, som får en formaliseret kontakt med omverdenen. Den daglige debat i bygden tager en sådan form, at disse kvinders kontakt med omverdenen giver dem særlige indflydelsesmuligheder lokalt, bl.a. når det gælder bestemmelsen af hvad som bør ses på som ret og galt. For andre kvindelige medlemmer af bygdesamfundet kan denne indflydelse siges at udgøre strategisk vigtige begrænsninger, når de skal forsøge at løse *sine* hverdagsproblemer.

På lignende måde søges ændringer i forholdet mellem mænd og kvinder belyst.

Her er lokalkultur kvindekultur

Yderst på en større halvø på den norske kyst ligger Veggefjord. Den vender mod nord, og i fjordbunden ligger bygden af samme navn. Her er ca. 50 hus, og til de fleste huse hører et bådhus, udhus og et fjøs. Midt i fjordbunden ligger en fiskeribedrift og en butik. I en vig i den østlige del af fjordbunden ligger befolkningens både, sjarker og motorbåde.

Når man kommer kørende til fjorden langs vejen, er det første man ser et *sanitetshus* på venstre hånd – og på højre hånd et *bedehus*. Man kan spørge sig, hvorfor en så lille bygd har to så store fælleshuse. – Hvorfor har man i dette samfund lagt så stor vægt på at rejse to huse, når man da de blev bygget ikke havde nogen let adgang til penge? For at *forstå* dette, må vi lære

befolkningens baggrund nærmere at kende, og vi må vide lidt om hvordan omstændighederne er i dag for alle veggefjordingerne.

Der er ikke klar enighed om, hvem som kom først til Veggefjord. Det har sammenhæng med nogle kvinders idé om, at der er nogen som er mere «veggefjordske» end andre. Samtidig som disse kvinder ihærdigt annoncerer sammenhold mellem alle, overser de en ikke ubetydelig del af veggefjordingerne. De som var i Veggefjorden *før* grundlæggeren af den store slægt kom, regner de nærmest ikke med. Mænd giver udtryk for andre idealer; de støtter ikke naturligt op om de kvindeskabte barrierer. Forholdet mellem Veggefjord og nabofjorden Isfjord optager derimod både mænd og kvinder i Veggefjord på samme måde. Isfjord-folkene bliver betragtet som «meget dobbeltmoraliske». For at forstå udviklingen i Veggefjordkvindernes (læs Veggefjordens) forhold til skolen og andre nationale organisationer, er det vigtigt at kende til dette negativt-ladede forhold mellem byggerne. Det synes bl.a. at føre til to relativt forskellige lokalkulturer i Isfjord og Veggefjord, med alt det medfører for indbyggernes karrieremuligheder lokalt og nationalt.

Der er andre vigtige træk ved Veggefjords udvikling: selv om der var forskel på folk og mellem de enkelte hushold før, så måtte man hjælpe hinanden på mange forskellige måder. Og selv om mandfolkene også før var væk i lange perioder, havde de alligevel meget de skulle have sagt derhjemme. Som vi skal se, er dette ændret i de senere år. Mandfolkene var desuden meget mere indbyrdes sammensvejsede end de er i dag. De arbejdede mere i fællesskab. Der var desuden nært samarbejde og stor afhængighed mellem voksne og børn. Der var et andet foreningsliv i Veggefjord før – og det var tilladt at feste og danse.

For at forstå ændringer i foreningslivet, skærpselsen af kristne krav og andre forandringer i Veggefjord, skal vi nu se nærmere på, hvordan forholdet mellem Veggefjordens kvinder har udviklet sig siden 30-årene. Kvinderne hører på en måde mere til Veggefjord end mandfolkene. Kvinderne er altid tilstede. Mændene er for det meste ude for at fiske, i handelsflåden, på arbejdspladser i byen. Mændene mødes en gang iblandt på bryggen. Deres nærvær får få synlige konsekvenser for det som sker i Veggefjorden. Kvinderne har mest at sige her i bygden. Det er de, som bogstavelig talt med egne hænder har rejst de

to samfundshuse, og som til stadighed samler penge ind for at vedligeholde dem.²

Men, som vi skal se, er det ikke alle kvinder, som har lige meget at skulle have sagt. Jeg vil i det følgende vise hvad som er forudsætningen for at kun den halve befolkning – nemlig kvinderne – hører til fjorden på en hel og omfattende måde – og hvad som er forudsætningen for, at nogle kvinder og kvindesællesskaber har indflydelse, andre ikke.

Men først lidt om hvem som har indflydelse på hvad. Alle har lyst til at benytte sig af sanitetshuset: Yngre ægtepar har f.eks. lyst til at holde fest. Ungdommen vil gerne have arrangementer for at samle penge ind, og de har også lyst til at feste. Men dette gives der ikke uden videre tilladelse til.

I sanitetsforeningens styre sidder der udelukkende kvinder. De bestemmer *hvem* som kan få gøre *hvad* i Sanitetshuset. De bestemmer bl.a., at man kun bør have «fredelige» møder: Juletræfest for børn, årsmøder og indsamlinger, etc. Alt samvær må helst være indenfor kristelige rammer.

«Før i tiden», siger nogle folk, «blev sanitetshuset bygget for at man skulle have et sted at danse og more sig.» Her har det tydeligvis fundet sted en ændring. I dag samles sjældent større grupper af veggefjordinger under samme tag, bortset fra i begravelser, og på bedehuset, til trods for at man har to forsamlingshuse, og selv om bygden stadigvæk er lille og oversigtlig. Der gives få anledninger, hvor både mænd og kvinder og børn mødes. De forsamlinger, hvor repræsentanter for de fleste hushold er til stede, består udelukkende af kvinder. Der er sanitetsforenings-, redningsselskabs- og missionsforeningsmøder. Her diskuterer man, og her kommer det frem, hvad som til enhver tid er tilladt og ikke tilladt, og her formes de grundlæggende kriterier for kvindelig prestige. Når man er tilstede på disse møder, er det ikke vanskeligt at se hvem som har mest at skulle have sagt af de deltagende kvinder: Det er de eldste kvinder.

Det er gennem medlemskab i sådanne landsomfattende organisationer at kvindernes formelle kontakt med storsamfundet manifesteres. Man diskuterer *ikke* «parti»-politik – og ikke «kommunal»-politik i disse Veggefjordforsamlinger. Men det som debatteres er i høj grad samfundsspørgsmål. Her findes en godheds-ideologi: «Vi skal hjælpe andre», ikke en krav-orien-

tering. «Vi har haft det hårdt her, men vi har det meget bedre i dag!» siger mange mænd og kvinder, og de mener det. Nogen bare siger det.

De som ved alt om hvad som foregår til enhver tid, og som ved alt om alle i Veggefjord, er kvinderne. Det følger med det at være kvinde her. Det følger også med det at være husmor. Men der er mange slags husmødre, og de forskelle som findes mellem husmødre, har ikke udelukkende at gøre med hvorvidt du er gammel eller ung. Hvordan den enkelte løser sin husmorrolle er et vigtigt tema, som diskuteres kvinder imellem.

Det kommer ofte tydeligt frem, at kvinder ikke kender til mændenes hverdag, når de «er ude», i samme grad som de gjorde tidligere. Det er desuden vanskeligere end tidligere for dem at hente tillægsinformation fra ægtemændenes arbejdskammerater. Mænd er i dag knyttet til hver sine nationale/lokale bedrifter. Og med sit «her har jeg ikke noget at skulle have sagt» antyder mændene, når de er hjemme, at de må afstå fra at kommentere/influere en række lokale begivenheder. Med andre ord: Kvinner og mænd kender ikke fuldt ud til detaljer i hinandens dagligdag og kultur.

Kvindes og mænds deltagelse i Veggefjord, og i ikke-stedlige begivenheder (på arbejdet i bygningsindustrien, i kystfart, etc.) bidrager således til vedlikeholdelse af vigtige kvalitative forskelle i, hvordan kvinder og mænd tænker og vurderer.

Den opsplittelse af forhold mellem mænd, som den nye erhvervsstruktur har medført, danner også grundlag for at kvinders handlingsmønstre får nye konsekvenser for mændene. Hver gang de kommer hjem, må de både bestræbe sig for at rekonstruere hinandens indbyrdes forhold, og de må også tage standpunkt til de nye krav, som konen måtte føre frem med samtykke fra veninder.

Der er forskel på kvindfolk: om missionskællinger og andre kvinder i Veggefjord

Hvad har kvinderne fælles i forhold til mænd, børn og folk uden for Veggefjord, og hvilke forskelle gør de selv relevante i sit indbyrdes forhold? Jeg skal først citere nogle udsagn fra Grethe, som satte mig på sporet af et af de vigtigste grundlag for

kvindeindflydelse i Veggefjord. Grethe er 90 år gammel, og eneste genlevende kvinde i sin generation.

«Du forstår vel det, at det med at tage sko af, når man kommer på besøg hos hinanden er noget nyt? Det gjorde vi ikke i gamle dage. Da kunne alle gå lige ind hos hinanden. Det var Ingeborg som fant på det, oprindeligt. Hun ville gerne være finere end andre folk, så hun begyndte med at bede folk om at tage skoene af, når de kom til hende og skulle sende breve og pakker.» Ingeborg er 65 år gammel. Hun er en meget indflydelsesrig kvinde. Det er tydeligt at Grethe mener, at de «yngre» kvinder på 65–70 har sørget for at indføre nye skillelinier mellem folk i Veggefjorden, dvs. forskelle, som ikke kunne udtrykkes i gamle dage, hvor alle folk «virkelig» var lige. – De som havde noget, stillede ikke anderledes krav end de som ikke havde noget. Hun har lagt mærke til ændringer i hvordan folk forholder sig til hinanden og ser på dem som resultat af nogens målbeviste forsøg på at sikre sig speciel indflydelse på stedet.

Ingeborg kom fra en anden bygd. Hun kom til Veggefjord for at besøge en tante. Hun begyndte at komme sammen med en ung mand fra stedet. Han var fisker. De blev senere gift. «Hun var nok kristen,» siger folk, «men ikke bekendende kristen. Ingen kunne danse som Ingeborg i de dage.» Ingeborg var dygtig, meget bestemt og uhyre arbejdsom. Hun kunne alt det kvinder i Veggefjord helst skulle være dygtige til: hun fik mange børn, klarede hus og fjøs og unger alene vinter efter vinter, når manden var på fiske med brødrene. Hendes prestige blandt kvinder på stedet var ikke afhængig af mandens færdigheder eller fiskelykke. Det var først og fremmest egen dygtighed, sejhed og renlighed, som gjorde at hun blev beundret. Alle kvinder blev vurderet ud fra sådanne standarder, siges det.

Så hændte det for 40 år siden, at der skulle etableres postkontor i Veggefjord, og det var naturligt at Ingeborg fik den opgave. Hun var sikker nok på sig selv og snart havde hun, i tillæg til alle de andre opgaver, ansvaret for al formidling af post. Hun havde ansvaret for store pengebeløb og formidlede nu også veggefjordernes kontakt med samfundet udenfor. Samtidig fik hun en del vigtig information om veggefjordinger som kunne være nyttigt at have. Hun havde en ny status som stedlig funktionær og repræsentant for storsamfundet.

Ingeborg fik kontakt med bymiljøet og tillod sig at introdu-

cere, at folk som hentede post skulle tage skoene af, når de kom til hendes «køkken-postkontor», noget som er ganske forståeligt, egentlig, når man kender til veggefjordingeres store krav om renskurethed til enhver tid. Dette var det som blev tolket noget ensidigt af Grethe, (jfr. ovenfor) som udelukkende et forsøg på at understrege egen indflydelse.

I samme periode opnåede to andre jævnaldrende kvinder i Veggefjord nye stedlige positioner, som var tydeligt storsamfundsbetingende: det var Kirsten og Petra.

Kirsten var af Hansen-slægt. Hun passede mindre søsken, ældre tanter og farens butik til hun var næsten 30. Så rejste hun ud og fik som den første kvinde fra Veggefjord uddannelse. Hun tog sygeplejen. Hun arbejdede hårdt mange steder i Norge, fik kontakt med Frelsens Hær og Røde Kors. Efter nogen år giftede hun sig, og hun slog sig ned i Veggefjord sammen med sin mand. Som andre mænd, var Kirstens mand borte det meste af året. Kirsten blev langsomt men sikkert den lokale helsestation in personam, drog rundt og tog sig af alle syge, fungerede som jordmor m.m. uanset vejr og vind. Hun var altid på farten for at hjælpe. Hun havde et godt kendskab til læger og andre i sygehuset i den nærmeste by. Desuden kendte hun personligt folk på sosialkontor etc. Hun kendte også til det regelværk for de fattige: ældreomsorg, hjælpeordninger o.l., som eksisterede til enhver tid; en vigtig resource for andre veggefjordinger. Hun tog ikke selv formelle kontakter, men benyttede den personlige kontakt hun havde med funktionærerne.

Petra var noget ældre end Ingeborg og Kirsten. Omtrent samtidig med de to andre fik hun en speciel storsamfundsbetinget stedlig position: hun og hendes mand fik ansvaret for den lokale telefon. Formelt gav det ikke så mange rettigheder, men det medførte at hun til enhver tid sad inde med information om alle i bygden, noget som fik store konsekvenser i denne bygd. Petra og Ole kendte hele tiden til alle livsvigtige nyheder før nogen anden. Intet som gik «på tråden» ble uhørt for dem. De kunne ofte hjælpe, fordi de vidste hvor folk var. Deres kundskaber blev opfattet som en vigtig resource, som andre gerne ville have del i.

I samme periode skete der noget andet af stor vigtighed for Veggefjord, – noget som har påvirket alle Veggefjord-kvindes karriereforløb direkte eller indirekte og som har betydning

for veggefjordingerne den dag i dag: Disse kvinder påtog sig i tur og orden at repræsentere nationale missionsforeninger på stedet.

Denne lokale interesse for missionsarbejde må bl.a. forstås i forhold til den løbende konflikt om religiøse værdier med nabobygden Isfjord. Veggefjordingerne mener, at isfjordingerne er for optaget af dogmer og af, hvorledes man bør tolke Bibelen. De slider med at beskytte sig mod den modernisering udenfra, som sker gennem skole og kirke. Så optaget af dette er de, at de ikke «gør noget for andre», mener man i Veggefjord. Tilsvarende mener isfjordingerne om folk i Veggefjord, at de lar sig påvirke i uansvarlig grad af moderne udviklingstendenser, når de «tror de er noget» gennem sin optagethed af mission og Røde Kors-arbejde.

Kirsten var den første som tog op missionsarbejdet. Gennem sygeplejen havde hun fået kontakt med Norsk Luthersk Missionssamband, og hun holdt nu møder og samlede penge ind og var Veggefjords repræsentant for den mission inde i byen. Hun formidlede bl.a. kontakt med byprædikanter. Kort tid efter bliver Ingeborg repræsentant for Santalmissionen og leder for afholdsforeningen. Petra repræsenterer Sømandsmissionen. Kirstens søster følger efter med Samemissionen, og sådan fortsætter det til samtlige norske missionsforeninger er repræsenteret i Veggefjord. Nogle få «udvalgte» kvinder forvalter til slut Veggefjords tilknytning til omverdenen gennem televærk, sundhedsvæsen, postvæsen, religiøse- og velfærdsorganisationer. Fra tidligere havde man en lokal sanitetsforening og en redningsforening, også under kvindelig ledelse.

At disse nye repræsentative hverv får betydning for udviklingen af livsmønsteret i Veggefjordbygden er nok ikke at undres over. Som Grethe antydede, er det bl.a. indehaverne af disse hverv, som har introduceret nye vurderingsstandarder, bl.a. nogen som drejer sig om mere/mindre kendt med Norge og det som opfattes som en national, mere bymæssig adfærd (jvf. isfjordingerne vurdering). Men samtidig blev man også optaget af at udvise den kristne adfærd, som var gængs i de mere omfattende kristne miljøer, som nu blev repræsenteret lokalt: dans blev f.eks. opfattet som syndigt. Der skete kort og godt drastiske forandringer i lokale kvindeidealer.

Nu har disse kvinder igennem snart 40 år aktivt udført sine

forskellige repræsentative hverv i Veggefjord. I løbet af de senere år har imidlertid storsamfundsændringer igen grebet ind i Veggefjords rutiner. Posthuset er nedlagt, telefonen er blevet automatiseret, og således er Ingeborgs og Petras vigtige positioner blevet et minde om fortiden. Men de fleste af disse 70-årige kvinder er endnu aktive i foreningene den dag i dag. De har oparbejdet en missionsforenings-lederstatus, som er karakteriseret derved, at den ikke kan gis til andre.

I foreningen

Nu skal vi se på Veggefjord i dag, og vi skal starte med at aflægge et besøg på et typisk foreningsmøde. Det kan ligeså godt være et sanitetsforeningsmøde som et missionsforeningsmøde, som et møde i redningsselskabet. Selv om disse organisationer set på nationalt niveau tjener forskellige formål, har forskellig struktur, så er udformingen af de forskellige foreninger i Veggefjord gjort så ensartede som det er muligt. Dette skyldes den etableringsmåde, som er beskrevet ovenfor: repræsentation af de enkelte foreninger bliver på en måde sidestillet i det lokale perspektiv derved at ligheden ved repræsentant-statusen, formidler mellem storsamfund og Veggefjord, er større end forskellen. Men det skyldes også at deltagerne på alle møderne er *de samme*.

De fleste møder kaldes arbejds møder og finder sted mellem kl. 16 og 20 skiftevis hjemme hos medlemmerne: I dag er det vintertid og mørkt. Det er ikke svært at se hvor i Veggefjord, der er møde: 10-15 sparkstøtter står samlet i snedriften ved indgangen til Ingeborgs hus. Alle kvinderne tager støvlerne af og lægger ydertøjet i gangen. De går ind og sætter sig på alle stolene: de sidder altid langs væggene med ansigterne mod hinanden. De tager strikketøjet op og begynder at udveksle Veggefjord-informationer: hvem har hørt hvad som skete med Johan? Ved nogen hvad Einar betalte for Stjernen, den nye 50 fods sjarken? Ingeborg råber til manden, som sidder godt gemt på køkkenet «Hvad måtte Einar betale?» Jo, han vidste besked. Sluddereren fortsætter. Efter en stund læser Ingeborg højt i foreningsbladet: nyheder fra andre steder og andre lande. Hun foreslår, at man synger salmer og læser først en tekst. Det er en helt speciel rytme og talestil, som anvendes. For en udenforstående er det ikke helt let at forstå det som siges på grund

af rytmen og det fremmedartede tonefald. Så synger alle. Ingeborg synger for med klar røst. En anden foreslår en salme. Så siger man «amen» og tager strikkesøjlet frem igen og sludrer videre. Så bliver der stillet en skål til kollekt på bordet. Alle tar penge frem i fuld fart. Kort efter annonceres den samlede sum. Vi skal hjælpe andre. Vi har det godt. Vi er taknemmelige. «Der ude er der mange folk, som lider stor nød.» Dette er budskabene i de mere kristelige dele af mødet.

Så bliver der serveret kaffe med en masse smørrebrød, vafler og kager. Ingeborg viser højtideligt alle de gaver hun har fået til sin fødselsdag for nylig. Kommentarerne er ikke entydige. Nogen sier «ih» og «næ». Kirsten siger stille til mig, «Hvad skal hun med alt det? *Jeg* giver væk *alt* det jeg ikke har brug for.» Efter kaffen synger man borbøn, og man sætter sig rundt langs væggene igen. Efter en stund afsluttes mødet – med endnu nogen salmer og en bøn.

På disse møder finder man en del fra den ældre generation og omtrent lige så mange kvinder i 30–45 års alderen. De er de andres døtre eller svigerdøtre, eller de har et forhold til de ældre, som ligner mor/datter forhold. Det er kvinder, som har fået hjælp af missionslederne, hjælp til kontakt med sosialkontoret, sygehjælp, o.l.

Det er et vigtigt træk ved disse møder, at det er de ældre som tar næsten alt initiativ til at læse, synge, spise, etc. De som er «rigtige» døtre kan af og til slippe til, men ikke de andre. De deltager bare. Man bekræfter en række standarder på sådanne møder. Man føler sig bedre bagefter. Det er hyggeligt at være med.

På møderne udveksler man informationer af generel art. Man kan snakke lidt nedsættende om kvinder, som ikke går på møder, om mænd og om fiskeriet. Megen snak går på vigtigheden af at vedligeholde de moralske standarder i Veggefjord: Man må ikke klage. Huset må holdes rent. Slægtinger skal passes og man må være arbejdsom. De kvinder, som deltager, kender hinanden godt, men de taler ikke om intime, personlige ting. De er søstre, mor/datter, kusiner, svigerinder, naboer. Men når de er på disse møder, er det særlig *mor/datter* rollen som aktiveres og som influerer på, hvad som skal siges og gøres inden for den religiøse ramme alle disse møder har. Den respekt de ældre kvinder kræver af døtrene, holdes fortsat i hævd.

Er jeg alene sammen med de yngre kvinder, giver de ofte udtryk for interesser, som er i modstrid med det som hævdes på møderne, men som de mener det er umuligt at tage op med de ældre, mødrene. «De vil ikke forstå det.» Det drejer sig om problemer med børnene, ængstelse/ærgrelse over at mændene er meget borte. At udtrykke disse ting åbent ville kollidere med krav om at udvise nøjsomhed og «vi klarer os»-holdningen, som understreges på møderne. Er du først aktivt med, opleves mødevirksomheden trods alt som noget geuint. Den tilfredsstiller lidt af det kontaktbehov og informationsbehov som Veggefjord-kvinderne har.

Således kan denne gruppe 30–45-årige kvinder, som jeg karakteriserer som «døtre» til missionslederne opnå en vis støtte på møderne. En anden støtte giver de hinanden over kaffekoppen. Der klager de over de gamle og snakker om nogen af de problemer, som der ikke kan snakkes om på møderne. Men heller ikke her er der muligheder for særlig intime diskussioner. Desuden er der tydelige betingelser for, at den ene skal vise den anden solidaritet. Man skal helst være i samme båd. Det vil si at en kvinde hvis mand er meget fraværende, ikke viser så stor forståelse for hende, hvis mand bor hjemme og har arbejde i nærheden.

Nogle temaer er tabu. Man kan snakke om, at man «har nerver», og det har de fleste døtrene. De reagerer med ængstelse på teen-age børns fravær og påhit – eller mandens fravær. Det er legitimt. Men konkret at problematisere ægteskabelige forhold er ikke så acceptabelt. Man kan fortælle morsomme historier om folks seksuelle bedrifter, men ikke snakke om egne seksuelle forhold f.eks. Også i disse samtaler synes centrale idealer som arbejdsomhed, renlighed at blive bekræftet. Man bruger megen tid til at fortælle om eget hus og om hvor meget man gør rent.

Syklubben

Men der er en lille gruppe kvinder, som forsøger at holde andre idealer i hævd end døtrene og mødrene. De deltager ikke på foreningsmøderne og dette faller sammen med, at det «er lov» at kritisere dem. De har sin egen syklub. De fleste af disse kvinder er enten indflyttere i fjorden og indgiftet i slægten, eller de nedstammer fra «de andre», de som oprindeligt boede i

fjorden. Flere af dem arbejder lejlighedsvis på filet-fabriken i nabofjorden, andre i byen. De mødes og sludrer og strikker som på foreningsmøder, men de samler penge ind til sig selv. Pengene bruger de til at financiere en årlig udflugt til Finland.

Disse kvinder har en ganske anden måde at snakke om Veggefjord på, og indbyrdes legger de vægt, ikke på arbejdsomhed, men på autonomi i forhold til de gamle kvinder, som frit kaldes «missionskællinger». Nogle af disse kvinder gir udtryk for en vis respekt for de ældre; men de mener, at de ikke kan påtage sig at leve op til deres idealer, og det er ensbetydende med at sætte sig mod dem. Andre er åbenlyst i konflikt med «missionskællingerne». Lene f.eks. har 7 børn. Manden arbejder indenfor bygg og anlæg, og er næsten aldrig hjemme. Hun giver åbenlyst udtryk for, at hun ikke ville have haft så mange børn, kunne hun selv have valgt. Hun har, efter nogle år som husmor, taget fast arbejde i byen og er derfor – i modsætning til alle andre kvinder i Veggefjord – ganske titt uden for den lokale kontrolsrækkevidde. Hun lægger vægt på at få så meget autonomi i forhold til de mere traditionelle kvindekra, som hun kan.

Nogen må betale for vedligehold af traditionelle kvindeideal

Lad os ganske kort sammenligne syklubkvindernes situation i dag med den missionsforeningslederne oplevede for 30–40 år siden. Vi har ikke grundlag for at antage, at de ældre i dag har haft et helt knirkefrit forhold til de, som var ældre på den tid. Det som imidlertid slår os, når vi sammenligner de to generationers livsvilkår er, at hvor den første generations kontakt med omverdenen befordrede en slags konsolidering af en ny type kvindefællesskab og indflydelsesform, så er det netop dette, som i næste omgang lægger klare bindinger på den efterfølgende kvindegenerations muligheder for kontakt med storsamfundet.

I dag isoleres syklubkvindene af missionsforeningslederne. De ældre går hårdt ind for at holde i hævd kvinneideal, som foreløbig ikke tillader de yngre kvinder at komme udenom den strenge, lokale Veggefjord-kontrol. «Døtrene» har stort set kun tilknytning til storsamfundet gennem mands og barns deltagelse i yrkesliv og skole. De har således mindre kontakt med samfundet udenfor Veggefjord end «mødrene» havde, og syklubkvindene har i dag.

De ældre missionsforeningsledere holder i stor grad sine netværk ved lige og holder «døtrene» under sine arme. De følger med, i den grad det overhovedet er muligt, i alt som foregår og som de plejede at følge med i. De er til en vis grad moralens vogtere. De tar for givet at de bør vide alt om alle, og mener fortsat, at man kan gå til hinanden når som helst. Skønt, de mener nok selv, at det sker i mindre udstrækning i dag, end før i tiden. Også de yngre kvinder, både døtrene og de andre, siger, at der er mindre og mindre kontakt mellem husene.

Et af de udtryk som de ældres prestige i Veggefjord har fået er, at de fleste af deres børn har fået uddannelse. De har slået sig ned i større bysamfund i faste stillinger. Dette vurderes af de fleste veggefjordinger som udtryk for vellykkethed. De ældre udtrykker i dag ofte i generelle vendinger, at de ikke forstår, hvorfor ungdommen er så passiv, så doven. De bruger hele tiden sin egen ungdomstid som sammenligningsgrundlag. «Vi havde 10 gange så meget at gøre», siger de «vi havde ingen hjælpemidler, vi var endnu mer alene, og i tillæg havde vi flere dyr i fjøset», er typiske udsagn. På mange måder er dette uretfærdigt over for de yngre kvinder og deres børn. I realiteten er ungdommens muligheder for at få arbejde stærkt reduceret. Der er mange forskellige grunde til dette. Mange vigtige årsager ligger udenfor veggefjordingerne rækkevidde.

Døtrene har alle selv måttet arbejde hårdt i sin opvækst enten de er tilflyttere eller opvokset i Veggefjord; og det ser ud til, at de har ønsket at give sine børn mindre at gøre end de selv havde. Desuden må det siges, at den investering som foregår, går i huset og i udstyr til huset i dag, hvor den før – hvis der var nogen – gik til båd og fjøs. Således har kvinderne stadig større og finere hus at holde, og renlighedskravene er ikke blevet mindre i det sidste. Desuden har den vægt som kvinder lægger på at vurdere hinandens renlighed og grundighed i huset og hinandens arbejdsomhed også gjort kvinderne mindre motiverede til at lade børnene få arbejdsopgaver i hjemmet. Mens drengene fortsat har haft en del at tage fat i på bryggen og med fiske, har pigerne ikke engang dette. De bliver skældt ut for at være dovne. Mødrene bliver selv kritiseret for dette af de ældre kvinder.

I fjor besluttede en gruppe større børn at lave ungdomsforening i Veggefjord. Efter en tid ville de gerne låne sanitetshuset

for at holde fest for bygden. De ville gerne samle penge ind til en stereospiller, så de kunne danse. De fik allernådigst låne sanitetshuset for 75 kr for én aften. Men bagefter blev der ballade. Nogle medlemmer af sanitetsforeningens styre, missionsforeningslederne, opdagede bagefter nogle «stygge» tegninger på en væg i sanitetshusets stue. Ungdommen fik ikke mere lov til at låne huset.

Selv om alle døtrene, som er mødre til disse ungdommer, syntes dette var synd for ungdommen, klarede de ikke at influere på beslutningen. En af døtrenes mand sagde til mig: «Disse kvinder trækker missionsforeningen ind i sanitetsforeningen».

Jeg nævnede tidligere, at de ældre kvinder før i tiden var uafhængige af mændenes færdigheder, når det galdt deres indbyrdes vurdering af hinanden. En dygtig kvinde havde høj prestige uanset om manden var doven eller dygtig han også. Disse kvinder har bestræbt sig for at komme «ud af bygden» som Grethe antydede, og de har sendt så mange sønner de klarede afsted som embedsmænd. Samtidig har de selv levet op til lokale kvindeidealer og har endnu den dag i dag stor indflydelse på det som sker på stedet. De er meget aktive, når det gælder forvaltningen af Veggefjords renommé og moral, og alle uheld skjuler de så godt de kan. Det er de, som skriver til landsdelens aviser og klager over umoralske TV-programmer, eller de skriver lovprisende breve om hinanden til hinandens fødselsdage.

«Døtrene» har det helt anderledes: De er delvis i opposition til de ældre, men kan ikke udtrykke det. De er stort set passive med henblik på initiativ lokalt og i særdeleshed udad. Der er ting de er bekymrede for, men som de ikke har anledning til at udtrykke over for de ældre. Over for udenforstående som mig, tør de antyde dem. De føler sig afhængige af de kontantindtægter mændene kan skaffe, og det ser ud til, at kvinderne nu i større grad end tidligere trækker ind mandens indtægt i vurderingen af hinandens prestige.

Denne yngre kvindegeneration har en række dilemmaer at slås med. Ingens mand har en stabil tilpasning. Mange har børn, som hverken opfylder skolens eller de ældre kvinders krav. Samtidig har de ikke andre kanaler for at tage op ting end sig imellem, dvs. når de ældre *ikke* er tilstede. Disse jævnaldrende kvinder

har sine kaffekop-diskussioner og de udtrykker alle, at det er meget vigtigt for dem. Var det ikke for det, ville de ikke have orket at være her i Veggefjord, siger de. Udad forsøger alle at virke så kække og arbejdsomme som muligt. De som ikke klarer helt at skjule, at de har problemer, siger selv og siges at have noget «med nervene».

Opsummering

Jeg har forsøgt at vise, hvorledes nogle kvinder for 40 år siden gennem kontakt med Norge udenfor Veggefjord skaffede sig indflydelse lokalt. Indflydelsen var dels bygget på, at de kunne hjælpe andre med ting, som bare de havde indsigt i. Dels var den bygget på det, at de gennem at lede flere nationale foreninger på stedet, kunne bidrage til udformingen af vurderingskriterier, som skulle gælde kvinder imellem. Jeg har forsøgt at beskrive disse kvinders forhold til den ældste kvinde i fjorden og til hele den generation af yngre og middelaldrende kvinder, som har småbørn og teen-age-børn i dag. Den gamle karakteriserer dem som «klassesamfundets galejer». De yngre har et meget udpræget ambivalent forhold til «mødrene»: De er afhængige af dem. Hos dem får de både kontakt og hjælp, modbør og kritik. Det er en del af rollen ikke at sige dem imod. Vi finder således, at foreningslivet fremdeles blomstrer i Veggefjord, at det ene møde kan erstatte det andet med henblik på lokale politiske og moralske funktioner – undtagen syklubben. Det er de ældre som fremdeles sidder i styrene for foreningerne og er tungen på vægtskålen, når det f.eks. skal afgøres hvem som skal få lov til at låne sanitetshuset. De ved at bruge sin indflydelse «til lokalsamfundets bedste». De er så utrygge på «døtrenes» moralske integritet, at de ikke vil give fra sig roret, mens de ved de fleste møder understreger, at «nu må nogen yngre snart overtage ansvaret for ledelsen».

Men det genstår at se, hvad det fællesskab syklubben i dag repræsenterer kan udvikle sig til. Det er muligt, at syklubben vil vise sig at blive en platform for *denne* generations entreprenører, at *de* vil formidle den videre urbanisering.

Døtrene på sin side har også en del ønsker om ændringer i Veggefjordforhold (lys i gaden, aftenundervisning bl.a.). Men

meget af deres energi bruges til at forsvare disse ønsker over for de ældre, som mener at man skal være beskeden og glad for det man har. Fælles for alle yngre kvinder i Veggefjord er, at de alene er opmærksomme på nogle problemer, som skyldes forandringer i storsamfundet i Norge i dag: Problemer med ungdommen, med mændenes fravær, med sin egen tilpasnings-evne og med manglende indflydelse.

For at forstå den yngre kvindegenerations livsvilkår i Veggefjord i dag må vi analysere den prægning af kulturen, som foreningslederne har skabt. Deres særegne mellemkvindeposition er udformet i én speciel historisk fase og gir dem mulighed for at formidle/præge den type afmagt, som de yngre kvinder oplever – lokalt og i forhold til storsamfundet.

12. Kvinnefelleskap i et fiskevær

AV SIRI GERRARD

Innledning: Tema og problemstillinger

Denne artikkelen omhandler fellesskapsformer blant kvinner i et lite nord-norsk bygdesamfunn i begynnelsen av 1970-årene. Jeg kaller stedet Nordfjorden. Her fantes ett fellesskap bestående av fastboende husmødre og et annet mellom unge tilflyttede arbeidere ved fiskefiletfabrikken. Husmødrenes og de unge jentenes sosiale relasjoner skilte seg sterkt fra hverandre bl.a. i rekrutteringsgrunnlag og boforhold, i kvinnenes alder, ekteskapelige status og arbeidsoppgaver.

Jeg tar utgangspunkt i noen av de handlinger som kvinner enkeltvis eller i fellesskap utfører, og noen av de former som fellesskapsfølelsen tar.

Enkeltpersoners handlinger angår fellesskapet på bestemte måter. Kvinner som tilhører fellesskapet følger visse regler for handling enten de er sammen eller ikke. Når kvinners livsbedingungen er like og kontakten dem imellom er utarbeidet, utviklet de fellestrekk i måten å forholde seg på som i noen grad er uavhengig av den enkeltes personlighet.

Den fellesskapsfølelsen som kvinnene er bærere av, kommer til uttrykk både når kvinnene er sammen og når de ikke er det. I utformingen av sine roller bygger de på et moralsk fellesskap som setter grenser ikke bare for hva den enkelte gjør, men også for hvilke følelser som knyttes til handling og samhandling. De formene for fellesskapsfølelse som kvinner gir uttrykk for, og deres regler for hva den enkelte kan spille ut overfor andre, kan være et vesentlig inntak i studiet av ulike kvinnefelleskap.

De handlinger som utføres av alle i et fellesskap, eller på vegne av det for å oppnå bestemte mål, kaller jeg kollektive handlinger. Kollektive handlinger bygger på likhet i artikulerte interesser som er knyttet til en felles situasjon. Stedlig nærhet med muligheter for å knytte direkte kontakt med andre i